

*Валерій Нестеренко,
канд. іст. наук, доцент кафедри
теоретико-правових і соціально-гуманітарних дисциплін,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ФЕЙКІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Інформаційне суспільство висунуло перед Людством чимало проблем, які були невідомі ще 15-20 років. Це стосується політичної та соціальної сфер, які є об'єктами вивчення політології та соціології. Все більше студенти звертається у пошуку інформації з соціальних дисциплін до Вікіпедії, тематичних груп у Facebook, Twitter та інших соціальних мереж. Лише дехто йде до спеціальних суспільно-політичних сайтів, а друковані підручники, посібники чи спеціальні статті майже ніхто не читає. Важливим джерелом політичної інформації особливо для осіб старших вікових категорій залишається телебачення. В останні роки в наш побут міцно увійшло слово «fake», що перекладається з англійської мови як «підробка», «несправжній». Фейки так увійшли у нашу повсякденну реальність, що людям дуже важко відрізнити правду від брехні. Особливо це стосується політичної сфери. Дедалі частіше інформаційні технології використовують для маніпулювання масовою свідомістю, впливу та управління людьми. Комунікаційними каналами у веденні інформаційної війни виступають мас-медіа та всесвітня мережа Інтернет. За допомогою них створюють так звану «викривлену реальність», яку продукують на замовлення певних зацікавлених осіб чи груп. Використовуючи інформаційні технології, свідомість людей підпорядковують конкретним пропагандистським ідеям, які роблять людину відкритою і беззахисною перед маніпулятивними засобами. Враховуючи сучасну геополітичну ситуацію в Україні, вкрай важливо знайти методи виявлення, знешкодження, нейтралізації і запобігання поширенню замовної «зараженої» інформації. Тому на заняттях з політології і соціології

для студентів доцільно провести своєрідний лікнеп, щоб вони могли непогано орієнтуватись у вирі політичної інформації.

Фейкові новини вже глибоко пустили коріння в українських ЗМІ. Найсприятливішим місцем для їх поширення є Інтернет, а точніше — соціальні мережі. Це зумовлено тим, що величезний потік інформації не фільтрується ані модераторами соціальних спільнот, ані споживачами цієї інформації. Крім того, у щільному інформаційному потоці важко помітити, де фейк, а де правдива інформація. З огляду на це, важливо сформувати стратегію протистояння інформаційній війні через недопущення оприлюднення фейкової інформації та спростування вже опублікованої. Донедавна тема фейкової інформації у ЗМІ вважалася неактуальною та була мало досліджуваною. Однак у сучасних українських реаліях проблема поширення фейкової інформації у ЗМІ, а особливо у соціальних медіа, тісно пов'язана з конфліктом на Сході України.

Спочатку чітко визначимо категорію фейку. Ним може бути аккаунт в соціальних мережах, сайт в Інтернеті, проте найнебезпечніший і найбільш загрозливий вид фейку – новини в ЗМІ. Фейк - це повністю або часткова вигадана інформація про суспільні події, явища, певних осіб, яка подається у ЗМІ під виглядом справжніх журналістських матеріалів. Часто вони мають гумористичний або сатиричний характер і створюються з метою висміювання або привернення уваги до важливих суспільних проблем чи тенденцій. Часто фейкова інформація має начебто добру мету – викликати позитивні емоції або допомогти у розв'язанні суспільно важливої проблеми. Проте, у сучасних світових та українських ЗМІ та соціальних медіа політичні фейки спрямовані на дезінформацію, введення в оману аудиторії, що в результаті викликає лише негативні емоції.

Часто політичний фейк трактують як синонім до поняття «неправдива політична інформація». Проте, фейк передбачає навмисне перекручення, вигадкування, а неправдива інформація може бути в ЗМІ випадково – через халатність журналістів, неуважність. Неправдива інформація може бути спростована ЗМІ, тому фейк є особливий вид неправдивої інформації, а не її

ототожненням. Фейкова інформація у сфері політики поширюється в українському сегменті мережі інтернет та у соціальних мережах через функції гіперпосилання, «поширення», «коментування», «вподобання» тощо. Студентам слід усвідомити, що реагуючи будь-яким чином на фейк, вони сприяють зростанню мережевої «популярності» та збільшують його «соціальну вагу». Зараз для того, щоб якась політична інформація потрапила в Інтернет не треба бути професійним журналістом чи досвідченим експертом. Варто лише запостити цю інформацію у соціальних мережах чи блогах та відзначити правильними тегами, щоб він дістався потрібної цільової аудиторії. І зробити це може будь-хто. Тому політичні фейки поширюються дуже швидко та просто. Студенти повинні розуміти, що неправдивою інформацією засмічують інформаційне поле за допомогою коментарів (найчастіше з рейкових акантів), хештегів (особливо, коли цей хештег є популярний і люди шукають інформацію за темою хештега). Часто творці політичних фейків імітують цитування авторитетних політиків, внаслідок чого мережею розгулюють скріншоти з начебто цитатами відомих людей.

Класифікувати фейки можна за різними ознаками. Науковці виділяють критерії, які можуть бути основою класифікації. За формою подання фейки діляться на тексти, фото, відео, голосовий запис; за змістом – на агітацію, пропаганду, маніпуляції; за тематикою – на політичні, соціальні, світські тощо; за призначенням для певної вікової категорії – для молоді, для зрілих, для пенсіонерів тощо; за джерелом інформації – від першого джерела, без джерела, невідоме джерело. На жаль, в сучасних українських соціальних мережах часто трапляються гіперпосилання на так звані фейкові ЗМІ. Серед них найпоширенішими є «UA.Review», «Free News» та інші. Політичні фейки мають різне завдання. Одні сіють паніку серед людей, другі навмисно розпалюють міжетнічну і міжконфесійну ворожнечу, треті поширюють хибні думки для того, щоб заплутати людей, відвернути від правди. Деякі фейки маніпулюють свідомістю, плямують чийось політичну репутацію. А окремі приносять прибуток ЗМІ, що їх поширюють (так звана «жовта преса»).

Студенти мають добре усвідомити, що російська пропаганда постійно фабрикує різноманітні фейки. Вони є важливою частиною «гібридної війни» Росії проти України. Багато з них мають яскраво виражений негативний характер щодо українців та української держави. Проте, часто в мережі зустрічаються і «позитивні» фейки. Деякі, контрольовані Кремлем, соціальні медіа поширюють фейки про вирішальні перемоги українських військ на Донбасі, про швидкий вступ України в Євросоюз, про постачання Україні летальної зброї від США тощо. Така інформація спочатку викликає позитивні емоції у читачів. Проте, коли користувачі мереж перевіряють інформацію з різних джерел, то дізнаються про введення їх в оману такими сайтами. У результаті у них виникають негативні емоції, агресія, недовіра до влади тощо.

Боротись з поширенням політичних фейків потрібно як на державному, так і на індивідуальному рівнях. Кожному студенту варто не забувати про самоконтроль і про логічне мислення. Для того щоб протистояти поширенню та спростувати вже оприлюднену фейкову інформацію треба дотримуватись кількох правил.

По-перше, потрібно перевіряти будь-яку інформацію, яку самі поширюєте. Достовірною вона є лише тоді, коли була підтверджена офіційними джерелами. Якщо заголовок повідомлення має двозначний зміст, краще перед поширенням його прокоментувати, пояснити зміст інформації, адже більшість користувачів соціальних мереж читають тільки заголовки повідомлень. Не слід забувати, що в разі простого поширення інформації користувач стає своєрідним громадським журналістом, а в мережі стає відповідальним і за коментарі під публікацією. Варто також аналізувати отриману інформацію, перевіряти чи є вона на офіційному сайті особи, про яку пишуть. Ні в якому разі не можна поширювати тих політичних новин, які викликають сумніви в їхній правдивості.

Варто різними способами залучати студентів до викриття фейків. Молодіжних проєктів у цьому напрямку має бути якнайбільше. Зацікавити молодь могли б різноманітні конкурси та вікторини, які б передбачали певні винагороди молоді за викриття політичних фейків.